

PONTYFIKALIA BISKUPIE
W ZBIORACH KLASZTORÓW
ZAKONU BRACI MNIEJSZYCH
KONWENTUALNYCH

O. RAFAŁ MARIA ANTOSZCZUK OFMCONV

PONTYFIKALIA BISKUPIE
W ZBIORACH KLASZTORÓW
ZAKONU BRACI MNIEJSZYCH
KONWENTUALNYCH

TYNIEC

WYDAWNICTWO BENEDYKTYNÓW

Na okładce

Fragment epitafium biskupa Michała Józefa Marszewskiego z bazyliki katedralnej p.w. Wniebowzięcia NMP we Włocławku. Ok. 1867 r.

Recenzent

O. dr hab. Zdzisław Gogola OFMConv, prof. UPJPII

Imprimatur

Prowincja św. Antoniego Pad i bł. Jakuba Strzemię
Zakonu Braci Mniejszych Konwentualnych
L. dz. 258/2019, Kraków, dnia 17.05.2019 r.
O. Mariusz Koziół, wikariusz prowincji

ISBN 978-83-8205-014-1

Wydanie 1: Kraków 2021

© Copyright by o. Rafał Maria Antoszczuk OFMConv

© Copyright for this edition by Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów

ul. Benedyktyńska 37, 30-398 Kraków

tel.: +48 (12) 688-52-90, fax: +48 (12) 688-52-91

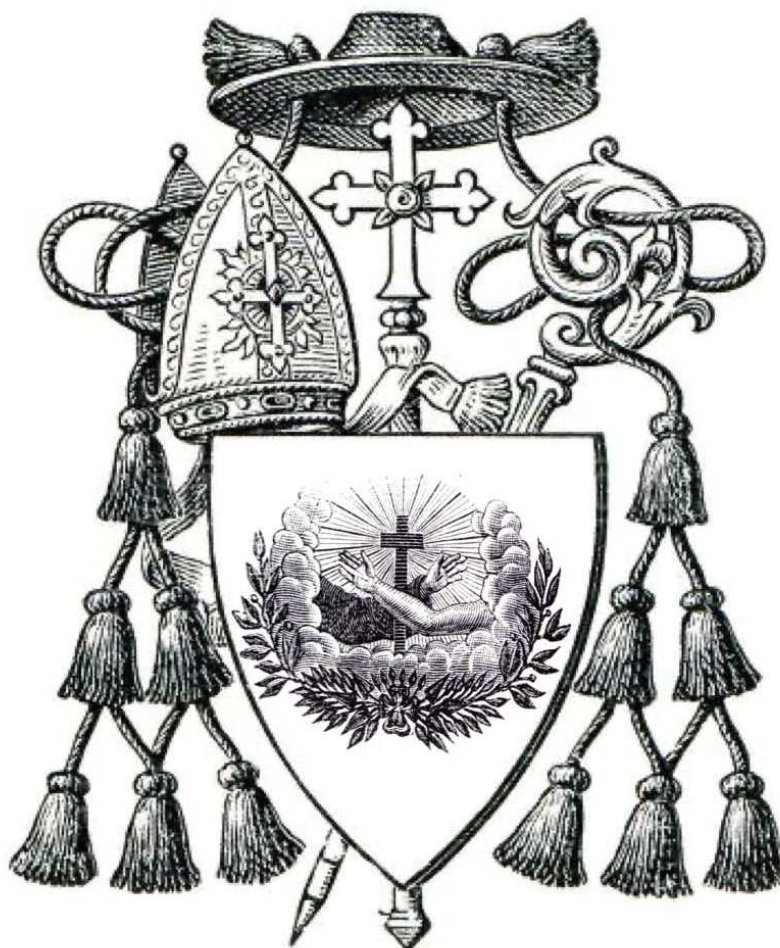
e-mail: zamowienia@tyniec.com.pl

www.tyniec.com.pl

Druk i oprawa

Tyniec Wydawnictwo Benedyktynów

druk@tyniec.com.pl

*Kościół jest strażnikiem przeszłości, piastunem teraźniejszości
i drogowskazem przyszłości*

Henryk Sienkiewicz

Spis treści

Wykaz skrótów9
Bibliografia	11
Wstęp	23
1. Pontyfikalia w zbiorach klasztoru św. Franciszka w Krakowie . . .	29
1.1. Pamiątki po błogosławionym Jakubie Strzemię arcybiskupie halickim	29
1.1.1. Insygnia władzy biskupiej	31
1.1.2. Szaty liturgiczne	42
1.1.3. Inne pamiątki związane z bł. arcybiskupem Jakubem . .	54
1.2. Zabytkowe i współczesne sprzęty związane z biskupami . . .	58
1.2.1. Zbiór portretów biskupów krakowskich	58
1.2.2. Współczesne mitry biskupie	61
2. Paramenty biskupie w zbiorach klasztoru franciszkanów w Przemyślu	67
2.1. Oznaki władzy pasterskiej i nauczycielskiej	68
2.1.1. Infuła biskupia	68
2.1.2. Srebrny pastorał	69
2.1.3. Tron biskupi z baldachimem	70
2.2. Biskupie paramenty liturgiczne	73
2.2.1. Złoty kielich z pateną	74
2.2.2. Ampułki mszalne z tacką	75
2.2.3. Misa z dzbankiem do <i>Lavabo</i>	76
2.3. Portrety i przedstawienia biskupie	78
2.3.1. Portret imaginacyjny bpa Eryka z Winsen herbu <i>Mora</i> . .	78
2.3.2. Portret abp Wacława Hieronima Sierakowskiego	80
2.3.4. Przedstawienie abpa Andrzeja Sulikowskiego	83
2.3.3. Portret abpa Józefa Tadeusza Kierskiego	85

3. Inne sprzęty biskupie w zbiorach wybranych klasztorów zakonu	89
3.1. Lwowska mitra biskupia	89
3.2. Kalwaryjskie pastorały biskupie	91
3.3. Łagiewnickie pontyfikalia kardynalskie	96
3.3.1. Kardynalska infuła	97
3.3.2. Łagiewnicki ornat pontyfikalny o. Klemensa Śliwińskiego.	98
3.4. Pastorał bohaterskiego biskupa	102
Zakończenie.	107
Aneks	111
Spis ilustracji	113
Ilustracje	119

Wykaz skrótów

- ZbRA Prywatne zbiory Rafała Antoszczuka, autora niniejszej pracy.
- IF Instytut Franciszkański w Łodzi-Łagiewnikach.
- LL *Leksykon liturgii*, oprac. B. NADOLSKI, Poznań 2006.
- AFK Archiwum Franciszkanów w Krakowie.

Bibliografia

Literatura dotycząca historii i stanu zachowania pontyfikaliów z klasztorów franciszkańskich

- Abraham Władysław, *Jakób Strepa arcybiskup halicki 1391 – 1409*, Kraków 1908.
- Antoszczuk Rafał Maria, *Kalwaryjskie pastorały. Notatki z oględzin zbiorów kalwaryjskich*, Kalwaria Pałacowska 2013, ZbRA.
- Antoszczuk Rafał Maria, *Lwowska mitra. Notatki z oględzin*, Lwów 2012, ZbRA.
- Antoszczuk Rafał Maria, *Mitry ze skarbca krakowskiego. Opisy własne, cz. 1. Mitra bpa Guzdzka*, zebrane w Krakowie w 2014r., ZbRA.
- Antoszczuk Rafał Maria, *Pontyfikalia łagiewnickie. Notatki z badań wizualnych pontyfikaliów z klasztoru w Łodzi – Łagiewnikach*, zebr. w Łagiewnikach w 2014, ZbRA.
- Antoszczuk Rafał Maria, *Pontyfikalia biskupie w Przemyślu (sprzęty i obrazy). Notatki z badań wizualnych zbiorów skarbca klasztoru franciszkanów w Przemyślu*, zebr. w Przemyślu w 2012, ZbRA.
- Antoszczuk Rafał Maria, *Mitry ze skarbca krakowskiego. Opisy własne, cz. 2. Mitra dla św. Mikołaja*, zebrane w Krakowie w 2014r., ZbRA.
- Biskup Kalikst, *Napisy z kościoła Ojców Franciszkanów w Przemyślu*; niedziela.pl/arttykul/26912/nd/zdjęcia, [dostęp: 25 października 2014].
- Bochnak Andrzej, Samek Jan, *Katalog zabytków sztuki w Polsce, t. IV, Miasto Kraków, cz. II: Kościoły i klasztory Śródmieścia*, Warszawa 1971.

- Bogucka Katarzyna, *Insignia biskupie w Polsce. Pierścień, pektorat, infuła XI–XVII w.*, Warszawa 2008.
- Kędzierski Barnaba, *Życie B. Jakuba Ruchem z Władonny z domu i herbu Strzemie arcybiskupa halickiego albo iak teraz lwowskiego Wyznawcy z Zakonu Franciszkańskiego*, Lwowie 1798.
- Krasny Piotr, Sito Jakub, *Katalog zabytków sztuki. Miasto Przemyśl*, Warszawie w 2004.
- Mrozowski Przemysław, red., *Ornamenta ecclesiae poloniae, katalog wystawy*, Warszawa 1999.
- Pamiętki po bł. Jakubie*, „Nasza Arka. Miesięcznik Rodzin Katolickich”, nr 6(102) 2009, s. 14 – 15.
- Piwocka Magdalena, *Kapa zwana bł. Jakuba Strzemię*, w: *Ornamenta ecclesiae poloniae. Skarby sztuki sakralnej wiek X – XVIII*, Warszawa 1999, s. 146.
- Piwocka Magdalena, Nowacki Dariusz, *Wawel 1000-2000. Katalog wystawy jubileuszowej*, t. II, Kraków 2005
- Pośpiech Mieczysław, Gosztyła Marek, *Chwalmy Niepokalaną z Franciszkanami*, Przemyśl 2000.
- Rosenbaiger Kazimierz, *Dzieje kościoła OO. Franciszkanów w Krakowie*, Kraków 1933.
- Rychlewska Maria, *Spis inwentarzowy ornatów i tkanin kościoła oo. Franciszkanów w Krakowie, pl. Wiosny Ludów 5*, w: *Katalog zabytków sztuki w Polsce*, t. IV, *Miasto Kraków*, cz. II: *Kościoty i klasztory Śródmieścia*, red. Adam Bochnak, Jan Samek, Warszawa 1971.
- Siemieński Lucjan, *Przegląd wystawy starożytności i zabytków sztuki*, Kraków 1858.
- Solarz Franciszek, *Bł. Jakub Strzemię w zbiorach krakowskich franciszkanów*, „W nurcie franciszkańskim” nr 19 (2012), s. 85 – 104.
- Solarz Franciszek, *Spisana relacja na temat mitry przechowywanej w skarbcu klasztoru franciszkanów w Krakowie*, 12 listopada 2014 r., ZbRA.

- Solecki Paweł Krzysztof, *Spisana relacja na temat pastoratu bpa S. Moskwy przechowywanego w Kalwarii Paclawskiej*, Przemyśl, 12 listopada 2014r., ZbRA.
- Trojanowska Marta, Biskup Kalikst, *Nieznane dzieła sztuki europejskiej ze zbiorów OO. Franciszkanów w Przemyślu*, Przemyśl 2007.
- Trudze Witold, *Zbiory Klasztoru OO. Franciszkanów w Krakowie*, w: *Skarby klasztorów krakowskich*, red. Janusz Tadeusz Nowak, Kraków 2001.
- Wiśniewski Łukasz, *Żywot i cuda bł. Jakuba de Strepa arcybiskupa lwowskiego, franciszkanina*, Lwów 1890.
- Zieliński Tymoteusz, *Spisana relacja na temat tronu w kościele franciszkanów w Przemyślu*, Kalwaria Paclawska 2002, ZbRA.

Archiwalia

- Archiwum Akt Dawnych w Warszawie, pieczęć abpa Jakuba na dokumencie z 1399r.: *Nadanie dziesięciny ze wsi Prusy kościołowi Świętego Ducha w mieście Lwowie przez Jakuba arcybiskupa halickiego, 7 lipca 1399*. Zbiór Dokumentów Pergaminowych AGAD 1155-1370, Dawne sygn.: No 33, No 42, Kolekcja: Skarby doby andegaweńskiej ze zbiorów AGAD, AGAD, Zb. dok. perg. nr 6077.
- Archiwum Instytutu Franciszkańskiego w Łodzi – Łagiewnikach, *Pamiętki po bł. Jakubie Strzemię – dokumentacja wystawy 19 października 2014r.*, sygn. IF 03240/B/2.
- Archiwum Klasztoru Franciszkanów w Kalwarii Paclawskiej: Tuba: *Projekty*, b. sygn., *Projekty pastoratów*.
- Archiwum Franciszkanów w Krakowie, Teka: *Dokumenty Jubileuszowe*, b. sygn., *Protokół z otwarcia oraz rozpoznania i wydzielenia relikwii bł. Jakuba Strzemię przed peregrynacją, 20 styczeń 2009*.
- Archiwum Franciszkanów w Krakowie, Teka: *Jakub Strzemię 1*, sygn. F-II-68/1.

- Archiwum Franciszkanów w Krakowie, Teka: *Pergamin biskupa halickiego Bernarda*, sygn. G-I-4.
- Archiwum Franciszkanów w Krakowie, Teka: *Tablica nagrobna bł. Jakuba Strepy*, sygn. F-II-4.
- Archiwum Franciszkanów w Krakowie, Zbiór lwowski 24, *Księga inwentarzowa klasztoru OO Franciszkanów we Lwowie. Rok 1939*.
- Archiwum Klasztoru Franciszkanów w Przemyślu: Teka: *Zabytki, o. Kalikst Biskup, o. Jarosław Karaś, Spis przedmiotów zabytkowych kościoła i klasztoru w Przemyślu*, Przemyśl 2006.
- Archiwum Klasztoru Franciszkanów w Przemyślu: Zbiór: *Karty katalogowe zabytków*, b. sygn., Olgierd Łatocha, *Portret bpa Józefa Tadeusza Kierskiego*, Karta zabytku nr V 3544, Przemyśl 1964.
- Archiwum Klasztoru Franciszkanów w Przemyślu: Zbiór: *Karty katalogowe zabytków*, b. sygn., Łucja Turczak, *Obraz – Portret biskupa Eryka z Winsen h. Mora*, Karta zabytku, Przemyśl 2000.
- Archiwum Klasztoru Franciszkanów w Przemyślu: Zbiór: *Karty katalogowe zabytków*, b. sygn., Łucja Turczak, Jadwiga Stęchły, *Obraz – Portret biskupa Sierakowskiego*, Karta zabytku, Przemyśl 2000.
- Archiwum Klasztoru Franciszkanów w Przemyślu: Zbiór: *Karty katalogowe zabytków*, b. sygn., Łucja Turczak, *Polichromia – Portret arcybiskupa Solikowskiego*, Karta zabytku, Przemyśl 1996.
- Archivum Secretum Vaticanum: *Processo dioecesano sul Culto ab immemoriali tempore protato a Giacomo de Strepa, arcivescovo do Halicz. Congr – Riti – Processus n. 1346*.

Dokumenty Kościoła

- Św. Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o uproszczeniu obrzędów i oznak pontyfikalnych Pontyficales ritus*, 21 czerwca 1968, „Acta Apostolicae Sedis” 60 (1968).
- Ceremoniał liturgicznej postugi biskupów*, Edycja polska, Katowice 2010.

Literatura na temat historii, symboliki i teologii pontyfikaliów w Kościele

- Antoszczuk Rafał Maria, *Symbolika pontyfikaliów biskupich o bpa Edwarda Kawy*, „Studia Franciszkańskie”, t. 27, Poznań 2017, s. 107 – 116.
- Bogacka Katarzyna, *Pastorały w Polsce XI – XVIII w.*, Marki 2004.
- Brachaczek Łukasz, *Krużganki – rozmieszczenie obrazów, epitafiów i tablic*, Kraków 2020, ZbRA.
- Frostner Dorothea, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, Warszawa 2001.
- Gall Stanisław, *Kapa*, w: *Podręczna encyklopedia kościelna*, t. XIX – XX, Kraków 1910, s. 630 – 631.
- Majewski Mariusz, *Symbolika szat i insygniów biskupa*, „Anamnesis” nr 2 (2011), s. 65 – 86.
- Nadolski Bogusław, *Leksykon liturgii*, Poznań 2006.
- Nowowiejski Antoni, *Wykład liturgiki Kościoła Katolickiego*, Warszawa 1902.
- Pabis Małgorzata, *Odnaleziono cenne relikwie*, „Nasz Dziennik”, nr 217 (5665), 16 września, s. 10.
- Pabis Małgorzata, *Szaty bł. Jakuba w Polsce*, „Nasz Dziennik”, nr 199 (5952) 29 sierpnia 2017, s. 9.
- Patynowska Maria, *Odnalezienie relikwii bł. Jakuba Strzemię*, „Egzyrcysta”, nr 2 (66) luty 2018, s. 20 – 23.
- Pikulski Andrzej, *Mitra, studium historyczno – artystyczne*, Lublin 2022.
- Pokrzywa Ewa, *Słownik terminologiczny wyposażenia świątyń obrządku wschodniego*, Warszawa 2001.
- Rożek Michał, *Idee i symbole sztuki chrześcijańskiej*, Kraków 2010.
- Seibert Jutta, *Leksykon sztuki chrześcijańskiej*, Kielce 2002.
- Sinka Tarsycjusz, *Zarys liturgiki*, Kraków 2003.
- Sinka Tarsycjusz, *Symbolo liturgiczne*, Kraków 2001.

- Gigilewicz Edward, *Pastorał*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, Lublin 2011, kol. 9 -11.
- Gigilewicz Edward, *Pontyfikalia*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 15, Lublin 2011, kol. 1408.
- Konieczny Mariusz, *Stuła*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, Lublin 2013, kol. 1093 – 1094.
- Królikowski Piotr, *Mitra*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 12, Lublin 2008, kol. 1374 – 1375.
- Pałęcki Waldemar, *Ornat*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 14, Lublin 2011, kol. 821 – 822.
- Partyka Waldemar, *Tron*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 19, Lublin 2013, kol.1038 – 1039.

Literatura biograficzna poświęcona życiu i działalności właścicieli omawianych pontyfikaliów

- Antoszczuk Rafał Maria, *Życie i cuda bł. Jakuba Strzemię*, Kraków 2009.
- Antoszczuk Rafał Maria, *Modlitewnik peregrynacyjny relikwii bł. Jakuba Strzemię*, Kraków 2009.
- Bandurski Władysław, *Wielki apostoł błogostawiony Jakób Strzemię*, Lwów 1909.
- Borcz Henryk, *Moskwa Stefan*, w : *Encyklopedia Katolicka*, t. 13, Lublin 2009, kol. 334 – 335
- Borcz Henryk, *Sierakowski Wacław Hieronim*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, Lublin 2013, kol. 175 – 176.
- Burda Stanisław, *Dzieje kultu bł. Jakuba Strzemię w wieku XX*, Lublin 2009.
- Dudziński Paweł, *Współczesna heraldyka i zwyczaje heraldyczne w kościołach chrześcijańskich*, t. 2, Katalog, Warszawa 2007.

- Karwacki Alojzy, *Stawniejsi franciszkanie w Polsce*, oprac. o. W. H. Gral, Watykan 2000.
- Krasucka Beata, *Jakub Strzemię*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 713 – 714.
- Krętosz Józef, *Błogosławiony Jakub Strzemię arcybiskup halicki obrządku łacińskiego (27 VII 1391 – 20 X 1409) jako twórca łacińskiej organizacji kościelnej na Rusi*, „W nurcie franciszkańskim” nr 3 (1993), s. 115 – 120.
- Leśniczak Rafał, *Śp. o. Klemens Śliwiński*, „Wiadomości Archidiecezjalne Łódzkie” nr 11 – 12 (2012), s. 879.
- Mokrzycki Mieczysław, *Miejsce dla każdego. Opowieść o świętości Jana Pawła II*, Kraków 2013.
- Ognik [pseudonim], *Dziś mamy wielkie święto*, „Nasze Życie” nr 1/2013 (111), Pisemko WSD Franciszkanów w Łodzi – Łagiewnikach, s. 20 – 21.
- Prokop Krzysztof Rafał, *Arcybiskupi Haliccy i Lwowscy*, Biały Dunajec – Ostróg 2010.
- Rossowski Witalij, *Solikowski Jan Dymitr*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, Lublin 2013, kol. 580 – 581.
- Sarna Władysław, *Dzieje diecezji przemyskiej obrządku łac.*, Przemyśl 1902.
- Skarżyńska Ewa, *O Jakubie, któremu królowa Jadwiga dostojne nakrycie głowy haftowała*, w: *O świętych polskich dzieciom*, Sandomierz 2007, s. 61 – 63.
- Śliwa Tadeusz, *Eryk z Winsen*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 4, Lublin 1995, kol. 1103.
- Śliwa Tadeusz, *Kierski Józef Tadeusz*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 8, Lublin 2000, kol. 1417 – 1418.
- Śp. kard. Alexandru Todea*, „L'Osservatore Romano”, Wydanie polskie, nr 7 – 8 (2002), s. 66.

Bibliografia

- Twardowski Bolesław, *Bł. Jakób Strzemię arcybiskup lwowski*, Lwów 1928.
- Wołczański Józef, Jasiński Adam, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 7, Lublin 1997, kol. 1064 – 1065.
- Winiarski Andrzej Brzezina, *Herby biskupów przemyskich*, Przemyśl 2013.
- Zarębczan Władysław, *Polacy w Watykanie*, Pelplin 2004.
- Zwiercan Antoni, *Błogosławiony Jakub Strzemię*, w: *Polscy Święci*, t. 8, red. o. Joachim Bar, Warszawa 1987, s. 123 – 142.

Archiwalia

- Zbiory Archiwum Instytutu Franciszkańskiego w Łodzi – Łagiewnikach: Teka: *Pogrzeb o. Klemensa Śliwińskiego*, b. sygn.
- Zbiory Archiwum Instytutu Franciszkańskiego w Łodzi – Łagiewnikach:teczka: *O. Klemens Śliwiński – pogrzeb*, b. sygn., Ochnik Sławomir, *Zawsze gotowy do pomocy „Przyjaciel dusz” – wyjątkowy spowiednik*, Spisane wspomnienia, Łódź – Łagiewniki 2013, Archiwum Instytutu Franciszkańskiego w Łodzi – Łagiewnikach.

Strony internetowe

- Biskupi Lwowscy* – [http://pl.wikipedia.org/wiki/Biskupi_lwowscy_\(Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%82aci%C5%84ski\)](http://pl.wikipedia.org/wiki/Biskupi_lwowscy_(Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_%C5%82aci%C5%84ski)), [dostęp: 10 października 2014].
- Biskup Polowy Wojska Polskiego Józef Guzdek Doktor Teologii*, <http://www.ordynariat.wp.mil.pl/pl/435.html>, [dostęp: 14 listopada 2014].
- Józef Guzdek*, http://pl.wikipedia.org/wiki/J%C3%B3zef_Guzdek, [dostęp: 14 listopada 2014].
- Kard. Alexandru Todea* – http://pl.wikipedia.org/wiki/Alexandru_Todea, [dostęp: 30 października 2014].

Kard. Angelo Sodano – https://www.google.com/search?sclient=psy-ab&q=Angelo+Sodano&coq=Angelo+Sodano&gs_l=serp, [dostęp: 30 października 2014].

Pabis Małgorzata, *Zwiastun i anioł pokoju*, <http://naszdzienik.pl/wiara-kosiol-w-polsce/164755,zwiastun-i-aniol-pokoju.html>, [dostęp: 20 sierpnia 2016].

Stefan Moskwa, http://pl.wikipedia.org/wiki/Stefan_Moskwa, [dostęp: 7 listopada 2014].

Literatura uzupełniająca

Antoszczuk Rafał Maria, *Bł. Jakub na górze młodych*, „Wiadomości z Prowincji św. Antoniego z Padwy i bł. Jakuba Strzemię” nr 3 (2009), s. 43 – 44.

Antoszczuk Rafał Maria, *Idziemy do nóg twych Błogostawiony – franciszkańskie jubileusze bł. Jakuba Strzemię*, „W nurcie franciszkańskim” nr 19 (2012), s. 221 – 227.

Antoszczuk Rafał Maria, *Jak dzieci do Matki. Nowenna za przyczyną Matki Bożej Kalwaryjskiej*, Kalwaria Pałacowska 2014.

Antoszczuk Rafał Maria, *Sacra Cracovia*, „Wiadomości z Prowincji św. Antoniego z Padwy i bł. Jakuba Strzemię” nr 3 (2009), s. 46.

Barcik Symeon, *Kalwaria Pałacowska*, Warszawa 1985.

Barcik Symeon, *Rychwałd. Sanktuarium Matki Bożej Rychwałdzkiej*, Kraków 1995.

Barcik Symeon, *Rychwałd. Sanktuarium Matki Bożej Rychwałdzkiej*, Kraków 2005.

Barcik Symeon, *Zakon franciszkański w Polsce do 1517r.*, w: *750 lat franciszkanów w Polsce*, „Mała Biblioteka Instytutu Franciszkańskiego”, t. 1, red. o. Celestyn Napiórkowski, Niepokalanów 1995, s. 77 – 118.

- Biedrońska – Słota Beata, *Szaty liturgiczne w krakowskim kościele franciszkanów* w: *Studia z dziejów kościoła Franciszkanów w Krakowie*, red. ks. Zdzisław Kliś, Kraków 2006, s. 253 – 270.
- Błądek Zenon, *Metropolia lwowska obrz. łacińskiego. Dzieje odnowienia metropolii*, Lwów – Warszawa – Puszczykowo 2011.
- Bogacka Katarzyna, *Pamiętki dawnej Metropolii Lwowskiej*, w: *Problemy rozwoju turystyki edukacyjno – kulturowej w Polsce i na świecie*, t. 11, red. Zygmunt Józef Przechodzeń, Irena Kotowicz – Borowy, Lwów – Czerniowce 2008.
- Czyżewski Krzysztof, Walczak Marek, *Praeclara episcoporum cracovien-sium pinacotheca, Galeria portretów biskupów krakowskich w klasztorze franciszkanów w Krakowie*, w: *Studia z dziejów kościoła Franciszkanów w Krakowie*, red. ks. Zdzisław Kliś, Kraków 2006, s. 199 – 206.
- Gogola Zdzisław, *Rys historyczny bazyliki Franciszkanów w Krakowie*, w: *Studia z dziejów kościoła Franciszkanów w Krakowie*, red. ks. Zdzisław Kliś, Kraków 2006, s. 25 – 43.
- Gogola Zdzisław, *Przybycie franciszkanów do Krakowa na tle historii miasta*, w: „*Umiłowany od wszystkiego miasta*”. W 770, rocznicę przybycia franciszkanów do Krakowa (1237 – 2007), red. ks. Andrzej Bruździński, o. Zdzisław Gogola, Kraków 2007, s. 9 – 25.
- Górski Henryk, *Bazylika OO. Franciszkanów*, Kraków 2002.
- Jankowski Józef, *Spisana relacja o wzajemnych kontaktach o. Klemensa Śliwińskiego i kard. Angelo Sodano*, Łódź – Łagiewniki 2013, ZbRA.
- Krużel Bogumił, Solarz Franciszek, *Krakowscy franciszkanie*, Kraków 2009.
- Łopat Jerzy, *Leksykon postaci franciszkańskich z XIII i XIV w.*, Niepokalanów 2011.
- Mateja Erwin, *Szaty liturgiczne*, w *Encyklopedia Katolicka*, t. 18, Lublin 2013, kol. 1431 – 1432.
- Mielczarek Piotr, *Sanktuarium św. Antoniego w Łagiewnikach*, Niepokalanów 1996.

- Mucha Jan, *Klasztor OO. Franciszkanów w Łagiewnikach*, Łódź – Łagiewniki 2008.
- Nagy Stanisław, *Biskup* w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 2, Lublin 1995, kol. 587 – 589.
- Nicieja Stanisław Sławomir, *Łyczaków. Dzielnica za Styksem*, Wrocław 1998, s. 112.
- Podgórska Hanna, *Kalwaria Pactawska*, Warszawa 1990.
- Solarz Franciszek, *Skarby i zabytki krakowskiego klasztoru*, w: „*Umiłowany od wszystkiego miasta*”. *W 770, rocznicę przybycia franciszkanów do Krakowa (1237 – 2007)*, red. ks. Andrzej Bruździński, o. Zdzisław Gogola, Kraków 2007, s. 177 – 197.
- Synowiec Damian, *Na Drózkach Kalwarii Pactawskiej*, Kalwaria Pactawska 1983.
- Szewek Jan, *Modlitwa z kard. Jaworskim*, „Wiadomości z Prowincji św. Antoniego z Padwy i bł. Jakuba Strzemię” nr 1 2009, s. 38.
- Tarnowski Stanisław, *Arcybiskup Józef Bilczewski*, Kraków 1991.
- Weiss Anzelm, *Heraldyka kościelna* w: *Encyklopedia Katolicka*, t. 6, Lublin 1993, kol. 729 – 737.
- Wulecki Lucjan, *Kościół św. Antoniego we Lwowie*, Wrocław 1996.
- Żdanowa Aleksandra, *Relikwie metropolii*, Lwów 2012.

Archiwalia

- Archiwum Instytutu Franciszkańskiego w Łodzi – Łagiewnikach, *Fidelis Informatio* z XVIIIw., sygn. VIII/ 1a.
- Archiwum Instytutu Franciszkańskiego w Łodzi – Łagiewnikach, Teka 2: *Przemysł. Karty albumowe ze zdjęciami*, sygn. III/162.

Wstęp

Kościół od samego początku swojego istnienia wykorzystywał różne dostępne sposoby, aby przekazywać prawdy Boże i zasady wiary. Czynił to w taki sposób, by dotarły one do ludzi każdego stanu. Do tego celu wykorzystywał także sztukę religijną, na początku pogańską, którą na różne sposoby „chrzczył”. Z upływem czasu Kościół wypracował swoje sposoby ukazywania prawd Objawionych, dzięki którym mogli poznawać je ludzie z wyższych sfer, ale także ci prości i niewykształceni. Chrześcijańska sztuka sakralna nie jest jedynie nośnikiem wartości i walorów estetycznych. Wpływając na piękno celebracji liturgicznych oddaje Najwyższemu Bogu chwałę, ludziom pomaga zbliżyć się do Boga i do siebie nawzajem. Wskazuje ona na wartości moralne, treści religijne i teologiczne¹, a zatem wypełnia funkcje liturgiczne, a Kościół może katechizować dzięki symbolom i ideałom. Sztuka chrześcijańska bowiem od zawsze była i jest służebnicą teologii². Wszystkie budowle, sprzęty kościelne, paramenty liturgiczne, atrybuty i oznaki mają swoją symbolikę oraz interpretację teologiczną. Nie pojawiły się przypadkowo i bez celu. Tak też rzecz ma się i z *pontyfikalia-biskupimi*, którymi są, najprościej mówiąc, wszystkie rzeczy, jakich używa w swoim posługiwaniu biskup³.

Pojęciem *pontyfikalia* określamy oznaki godności i atrybuty władzy biskupiej⁴. Pośród nich wyróżniamy szaty liturgiczne i in-

¹ Michał Rożek, *Idee i symbole sztuki chrześcijańskiej*, Karków 2010, s. 10.

² Tamże, s. 12, 15, 11.

³ Ks. Antoni Nowowiejski, *Wykład liturgiki Kościoła Katolickiego*, Warszawa 1902, s. 356.

⁴ Edward Gigilewicz, *Pontyfikalia*, w: *Encyklopedia Katolicka*, t. XV, Lublin 2011, kol. 1408 oraz ks. Bogusław Nadolski TChr, *Pontyfikalia*, w: *Leksykon liturgii* (dalej: LL), Poznań 2006, s. 1199.

sygnia. Jeśli chodzi o szaty liturgiczne biskupie, to są takie same, jakich używa każdy prezbiter podczas celebracji liturgicznych⁵. Są nimi: alba przepasana paskiem (cingulum), humerał, stuła i ornat⁶. *Insygnia biskupie* lub raczej *oznaki pontyfikalne* to: pektorał, mitra, pierścień, pastorał oraz paliusz, jeżeli przysługuje wedle prawa danemu biskupowi⁷. Istnieją jeszcze szaty stroju chórowego oraz te ubierane w życiu codziennym: sutanna, jedwabny fioletowy pas, rokieta, mucet, fioletowa piuska i biret, kapelusz, kapa wielka i czarny płaszcz⁸. Do wymienionych *pontyfikałów* zalicza się jeszcze herb biskupi, tron i czynności zarezerwowane biskupowi. W dawnych czasach do pontyfikałów wliczano także dobra stołowe będące uposażeniem biskupa⁹.

Pontyfikalna biskupie w zbiorach klasztorów Braci Mniejszych Konwentualnych, to temat niniejszego opracowania. Uzasadnionymi powodami podjęcia badań nad cennymi episkopaliami, jakie przechowują franciszkanie w swoich zbiorach, jest brak wielu konkretnych opracowań, badań oraz pominięcie wielu zabytkowych pontyfikałów w wykazach i *Katalogu zabytków sztuki*¹⁰. Niejednokrotnie przechowywane przez franciszkanów pontyfikalna mogą wskazywać na szczególne związki hierarchów kościelnych z klasztorami w Krakowie, Przemyślu, Kalwarii Pałacowskiej, we Lwowie, w Łodzi – Łagiewnikach czy Niepokalanowie.

⁵ Ks. Mariusz Majewski, *Symbolika szat i insygniów biskupa*, „Anamnesis” nr 2 (2011), Katowice 2011, s. 69; A. Nowowiejski, *Wykład liturgiki...*, s. 357.

⁶ Tamże.

⁷ Tamże oraz ks. Tarsycjusz Sinka CM, *Symbole liturgiczne*, Kraków 2005, s. 21 – 25.

⁸ M. Majewski, *Symbolika szat...*, s. 75 – 79 oraz A. Nowowiejski, *Wykład liturgiki...*, s. 358 – 459.

⁹ E. Gilewicz, *Pontyfikalna...*

¹⁰ Krasny Piotr, Sito Jakub, *Katalog zabytków sztuki. Miasto Przemyśl*, Warszawa 2004.

Fakt, iż badane pontyfikalia nie pochodzą z tego samego czasu, a do wykonania niektórych, użyto elementy o wiele wcześniejszych paramentów, jest powodem braku ustalonych konkretnych ram czasowych. Większość precjozów wykonano w wieku XVIII, XIX i XX, niektóre jednak posiadają elementy pochodzące z wieków XV i XVI i XVII.

Autor posługując się metodą opisową oraz analityczno – syntetyczną, będzie starał się zaprezentować paramenty liturgiczne oraz postara się odpowiedzieć na inne kwestie problemowe, takie jak: w jakim czasie powstały prezentowane pontyfikalia i w jaki sposób trafiły do klasztornych skarbców? Kto był ich właścicielem? Czy były prezentowane na wystawach muzealnych i czy są wydane drukiem ich opracowania? Czy nadal używa się ich podczas celebracji liturgicznych, czy może są to jedynie zapomniane eksponaty zgromadzone w zbiorach klasztornych? Zostanie także podjęta próba całościowego zebrania i wyjaśnienia dzisiejszej symboliki i interpretacji teologicznej pontyfikaliów.

Pomocą w badaniach okazał się bogaty zbiór źródeł. Historia pontyfikaliów i stan ich zachowania w zbiorach klasztorów franciszkańskich zostały przedstawione dzięki wielu opracowaniom, warto tu przytoczyć jedynie kilka z nich: Władysława Abrahama, *Jakób Strepa arcybiskup halicki 1391 – 1409* (wyd. w Krakowie w 1908r.); *Akt procesu beatyfikacyjnego Sługi Bożego Jakuba Strzeмиę Arcybiskupa halickiego*; dk. Rafała M. Antoszczuka, *Pontyfikalia biskupie w Przemyślu (sprzęty i obrazy). Notatki z badań wizualnych zbiorów skarbcza klasztoru franciszkanów w Przemyślu* (zebr. w Przemyślu w 2012r.); dk. Rafała M. Antoszczuka, *Pontyfikalia łagiewnickie. Notatki z badań wizualnych pontyfikaliów z klasztoru w Łodzi – Łagiewnikach* (zebr. w Łagiewnikach w 2014r.); o Kalkista Biskupa i o. Jarosława Karasia, *Spis przedmiotów zabytkowych kościoła i klasztoru w Przemyślu* (oprac. w Przemyślu 2006r.); Katarzyny Boguskiej, *Insignia biskupie w Polsce. Pierścień, pektorał, infuła XI – XVII w.* (wyd. w Warszawie w 2008r.); Andrzeja

Bochnaka i Jana Samek, *Katalog zabytków sztuki w Polsce* (wyd. w Warszawie w 1971r.); Piotra Krasnego i Jakuba Sito, *Katalog zabytków sztuki. Miasto Przemyśl* (wyd. w Warszawie w 2004r.); Janusza Tadeusza Nowaka i Witolda Trudze, *Zbiory Klasztoru OO. Franciszkanów w Krakowie* (wyd. w Krakowie 2001r.) oraz inne. Pozycje pomocne w opracowaniu historii, symboliki i teologicznej interpretacji pontyfikaliów w Kościele to: dokumenty kościelne: *Ceremoniał liturgicznej postugi biskupów* (wyd. w Katowicach w 2010r.); Kongregacja Obrzędów, *Instrukcja o uproszczeniu obrzędów i oznak pontyfikalnych Pontyficales ritus* (wyd. w Watykanie w 1968r.), oraz opracowania: Katarzyny Bogackiej, *Pastorały w Polsce XI – XVIII w.* (wyd. w 2004r.); Dorotheey Frostner, *Świat symboliki chrześcijańskiej* (wyd. w Warszawie w 2001r.); ks. Antoniego Nowowiejskiego, *Wykład liturgiki Kościoła Katolickiego* (wyd. w Warszawie w 1902r.); Andrzeja Pikulskiego, *Mitra, studium historyczno – artystyczne* (wyd. w Lublinie w 2002r.); Ewy Pokrzywy, *Słownik terminologiczny wyposażeni świątyń obrządku wschodniego* (wyd. w Warszawie w 2001r.); Michała Rożka, *Idee i symbole sztuki chrześcijańskiej* (wyd. w Krakowie w 2010r.); ks. Bogusława Nadolskiego, *Leksykon liturgii* (wyd. w Poznaniu w 2006r.); Jutty Seibert, *Leksykon sztuki chrześcijańskiej* (wyd. w Kielcach w 2002r.); ks. Tarsycjusza Sinki, *Zarys liturgiki* (wyd. w Krakowie w 2003r.) oraz tego samego autora *Symbolie liturgiczne* (wyd. w Krakowie w 2001r.). Ponadto wiele informacji dały opracowania encyklopedyczne; oraz artykuł zamieszczony w „Anamnesis” 2 (2011): ks. Mariusza Majewskiego, *Symbolika szat i insygniów biskupa* (wyd. w 2011r.) i wiele innych.

Pracę dopełnią przedstawienia sylwetek, życiorysów i dokonania właścicieli pontyfikaliów zaczerpnięte z opracowań encyklopedycznych i stron internetowych. Cenne okażą się uzupełnienia o zagadnieniach historycznych dotyczących klasztorów, w jakich przechowywane są pontyfalia zaczerpnięte z bogatej literatury autorów franciszkańskich i innych. Wiele aspektów naświetlą tak-

że publikowane artykuły: w biuletynie „Wiadomości z Prowincji św. Antoniego z Padwy i bł. Jakuba Strzemię”. Wykorzystano też opracowania zawarte w „Encyklopedii Katolickiej”, zbiory archiwaliów z archiwów klasztorów franciszkańskich, a także opisy paramentów i spisane relacje przechowywane w zbiorach autora publikacji.

Novum tego opracowania stanowi zebranie i całościowe opracowanie zagadnienia pontyfikaliów, które są przechowywane w klasztorach franciszkańskich, czyli omówienie ich wyglądu i stanu przechowywania, czas powstania, ich historia oraz kwestia właściciela. Jak dotąd nie ukazała się żadna taka całościowa publikacja z zakresu omówionego tu zagadnienia, będzie to zatem pionierskie opracowanie. Walorem tej pracy jest zaprezentowanie w niej pontyfikaliów, które nigdy nie były opracowane i prezentowane w fachowych publikacjach. Warto dodać, że o niektórych nie wspominają *Katalogi zabytków sztuki* i nie posiadają także one swoich *Kart zabytków*, jakie tworzone są przez urząd konserwatorski w celu udokumentowania zbiorów.

W celu jaśniejszego ukazania problematyki zagadnienia praca została podzielona na trzy rozdziały. W pierwszym zostały zaprezentowane pontyfikalia, jakie przechowywane są w klasztorze franciszkanów w Krakowie. W większości są to pamiątki po bł. Jakubie Strzemię. Omówione są także inne artefakty związane z biskupami, nie tylko krakowskimi. Drugi rozdział omawia insygnia biskupie i pontyfikalne paramenty liturgiczne oraz zbiór przedstawień i portretów biskupich, które stanowią część zbiorów franciszkanów w Przemyślu. W trzecim rozdziale omówione są pojedyncze paramenty, jakie przechowywane są w Kalwarii Pałacowskiej, we Lwowie, w Łodzi – Łagiewnikach i Niepokalanowie.

Całość niniejszego opracowania kończy aneks, w którym zamieszczone zostały fotografie omawianych pontyfikaliów oraz ich dekoracyjnych detali.